

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра кримінального процесу

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС

полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

____.____. 2023

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ

З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Статус дисципліни	вибіркова
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти	магістр
Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітня програма	Право
Форма здобуття вищої освіти	денна/заочна
Мова викладання	українська
Форма підсумкового контролю	залік

Київ 2023

Розробники:

Вікторія ЗАРУБЕЙ, професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор;

Юлія СУХОМЛИН, професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ протокол від 26 липня 2023 року № 36.

Т.в.о. Завідувача кафедри кримінального процесу

Оксана ХАБЛО

Схвалено науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ. Протокол від 28.07.2023 року № 11.

Голова науково-методичної ради НАВС

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від __.__.202_ № __
Завідувач кафедри

протокол науково-методичної ради
від __.__.202_ № __
Голова НМР

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від __.__.202_ № __
Завідувач кафедри

протокол науково-методичної ради
від __.__.202_ № __
Голова НМР

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від __.__.202_ № __
Завідувач кафедри

протокол науково-методичної ради
від __.__.202_ № __
Голова НМР

1. Загальні відомості про начальну дисципліну

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні» є рішення Європейського суду з прав людини та їх тлумачення й реалізація в кримінальній процесуальній діяльності.

Мета й завдання навчальної дисципліни.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні» є забезпечити вироблення вмінь і навичок щодо тлумачення й застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини у практичній діяльності, а також формування у здобувачів відповідних дисциплінарних компетентностей, які в свою чергу впливають на формування професійних, необхідних для розуміння природи правового регулювання суспільних відносин.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні» є:

- здійснити аналіз засад кримінального провадження в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини;
- з'ясувати особливості механізму захисту прав людини відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- вивчити релевантну практику Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві;
- вивчити правові підстави застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні.

Пререквізити. Базові знання: конституційного права, міжнародного права, судових та правоохоронних органів України, кримінальної правової юрисдикційної діяльності, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, адвокатури України, права Європейського Союзу, доктрини кримінального процесу.

Компетентності відповідно до освітньої програми здобувачі вищої освіти магістра ра набувають інтегральну, загальні та фахові компетентності.

1. Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
- ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення

- ЗК8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
- ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК10. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

2. Спеціальні (фахові) компетентності, визначені стандартом вищої освіти спеціальності:

- СК 2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.
- СК 3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.
- СК 7. Здатність застосовувати знання та розуміння основних засад (принципів) та процедур судочинства в Україні.
- СК 8. Здатність застосовувати медіацію та інші правові інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів.
- СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.
- СК11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів.
- СК15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.
- СК 16. Здатність виявляти проблемні питання.

3. Результати навчання, визначені стандартом вищої освіти спеціальності:

- РН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.
- РН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.
- РН 6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.
- РН 7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.
- РН 8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.
- РН 9. Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг.
- РН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

– РН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.

– РН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

– РН 14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

– РН 15. Мати практичні навички розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування.

– РН 16. Брати продуктивну участь у розробці проектів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

– РН 17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

– РН 18. Обґрунтовано формувати пропозиції щодо вирішення проблемних питань правозастосування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- історичні підстави прийняття та умови розвитку Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- суть і значення юрисдикції Європейського суду з прав людини далі-Суду);
- порядок і форми діяльності Суду;
- юридичну природу рішень Суду;
- зміст основних конвенційних понять у їх тлумаченні Судом;
- особливості застосування основних норм Конвенції та протоколів до неї Судом.

вміти:

- правильно тлумачити та застосовувати норми Конвенції під час застосування кримінального процесуального законодавства;
- аналізувати та надавати правильну правову оцінку встановленим фактичним обставинам;
- приймати юридично значущі рішення та забезпечувати їх реалізацію у сфері застосування рішень Суду;
- застосовувати сучасні методи дослідження й аналізу проблемних питань, які виникають в кримінальному провадженні.

Структура навчальної дисципліни

Тема 1. Загальні положення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, особливості їх застосування в кримінальному провадженні.

Тема 2. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: урахування та використання практики ЄСПЛ.

Тема 3. Застосування практики ЄСПЛ та забезпечення права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.

Тема 1. Загальні положення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, особливості їх застосування в кримінальному провадженні.

Систематизація знань щодо тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні. Загальні засади діяльності Європейського суду з прав людини. Розмежування правових підстав застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні. Поняття «тест на пропорційність» в аспекті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Юрисдикція Європейського суду з прав людини, визнана Україною. Практика Європейського суду з прав людини як джерело кримінального процесуального права України. Тлумачення положення «згідно з законом». Види спорів, що розглядаються Європейським судом з прав людини. Держава – відповідач. Міжнародні зобов'язання України при вирішенні справ судом та підстави перегляду судових рішень в Україні.

Тема 2. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: урахування та використання практики ЄСПЛ.

Систематизація знань щодо основного змісту та сфери застосування ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (заборони катування, нелюдського та такого, що принижує гідність). Стан врегулювання порушених питань у нормах Кримінального процесуального кодексу України. Зміст поняття «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарань. Критерії розмежування катувань, нелюдського поведження і принижуючого гідність поведження. Покарання за положеннями Конвенції та здійснення досудового розслідування поганого поведження у контексті практики Європейського суду з прав людини. Застосування рішень Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Питання прийнятності доказів, отриманих із порушенням ст. 3 Європейського суду з прав людини та адекватність покарання за порушення ст. 3 Конвенції. Межі та практика застосування ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у кримінальному провадженні. Роль захисту у забезпеченні правомірності обмеження права на свободу та особисту недоторканність. Процесуальні вимоги до правомірного позбавлення особи свободи.

Тема 3. Застосування практики ЄСПЛ та забезпечення права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.

Систематизація знань щодо справедливості судового розгляду у кримінальному провадженні. Сфера застосування ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та реалізація рішень Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні. Роль адвоката у забезпеченні права на справедливий суд. Поняття «кримінального обвинувачення». Дотримання принципу змагальності сторін кримінального провадження в контексті практики Європейського суду з прав людини. Безперешкодне надання доступу до правової допомоги в контексті практики Європейського суду з прав людини. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі та привілеї проти самовикриття, як окрема гарантія ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Порядок отримання доказів в практиці Європейського суду з прав людини. Право на захист. Право на правову допомогу. Право на доступ до інформації у кримінальному провадженні.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри кримінального процесу, які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмово на електронну адресу: Krum_proces@ukr.net.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	Денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS – 3	Рік підготовки			
	2	2	2	2
	Семестр			
	3	3	3	3
Загальна кількість годин – 90	Лекції			
	6	6	4	4
	Семінарські			
	16	16	4	4
	Практичні			
	8	8	2	2
	Самостійна робота			
	60	60	80	80залік
	Вид контролю			
	залік	залік	залік	залік

3. Тематичний план

денна форма (загальний фонд)

№ з/п	Назви тем	Нормативний обсяг годин	з них:				
			Всього годин з викладачем	з них:			Самостійна робота
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	
1.	Тема 1. Загальні положення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, особливості їх застосування в кримінальному провадженні.	30	10	2	4	2	20
2.	Тема 2. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: урахування та використання практики ЄСПЛ.	32	12	2	6	4	20
3.	Тема 3. Застосування практики ЄСПЛ та забезпечення права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.	28	8	2	6	2	20
Всього годин		90	30	6	16	8	60
Підсумковий контроль – залік							

№ з/п	Назви тем	Нормативний обсяг годин	з них:				
			Всього годин з викладачем	з них:			Самостійна робота
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	
1.	Тема 1. Загальні положення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, особливості їх застосування в кримінальному провадженні.	30	4	2	2	-	26
2.	Тема 2. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: урахування та використання практики ЄСПЛ.	32	2	-	2	-	30
3.	Тема 3. Застосування практики ЄСПЛ та забезпечення права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.	28	4	2	-	2	24
Всього годин		90	10	4	4	2	80
Підсумковий контроль – залік							

4. Плани навчальних занять за видами

Тема 1. Загальні положення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, особливості їх застосування в кримінальному провадженні.

Питання до семінарського заняття (4 год):

Семінарське заняття 1.1:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, її структура та зміст.
2. Загальна характеристика Європейського суду з прав людини: юрисдикція; критерії прийнятності заяви.
3. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Європейським судом з прав людини.
4. Нормативно-правові підстави використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні.

Семінарське заняття 1.2:

1. Загальні засади діяльності Європейського суду з прав людини.
2. Практика Європейського суду з прав людини як джерело кримінального процесуального права України.
3. Види спорів, що розглядаються Європейським судом з прав людини.
4. Компетенція Європейського суду з прав людини та національне право.

Завдання для практичного заняття (2 год):

Під час самостійної підготовки здобувачі ступеня вищої освіти письмово вирішують запропоновані задачі. На занятті відбувається обговорення їх рішень та реферативних повідомлень.

Питання до практичного завдання:

1. Поняття та види джерел кримінального права України.
2. Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини та практика її застосування Європейським судом з прав людини як джерело права.
3. Значення Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини та практики її застосування Європейським судом з прав людини для кримінального права України та кримінального процесуального права України.
4. Принципи тлумачення Європейської Конвенції про захист прав та основоположних свобод 1950 року Європейським судом з прав людини:
  - а) принцип автономності тлумачення;
  - б) принцип не ілюзорності прав;
  - в) принцип пропорційності та необхідності у демократичному суспільстві;
  - г) принцип субсидіарної ролі суду;
  - д) принцип юридичної визначеності;
  - е) юрисдикція за Конвенцією та принцип екстериторіальності;

є) принцип еволюційного та динамічного тлумачення Конвенції

Завдання

1. *Визначте дату, з якої на території України діє Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Чи можна звертатись до Європейського Суду з прав людини з приводу порушень, які мали місце або розпочалися до цієї дати?*

2. *Які правові норми, що містяться в Конвенції та протоколах до неї можна віднести до матеріально-правових, процесуальних та організаційних?*

Методичні рекомендації. Щоб підготувати питання 1, 2 питання необхідно опрацювати:

1) Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України: навчальний посібник / автор. колект.: М.В. Мазур, С.Р. Тагієв, А.С. Беніцький, В.В. Кострицький. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 600 с.

2) Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні: навчально-практичний компендіум /Л.В. Гловюк, М.М. Стоянов, В.А. Завтур – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 420 с.

3. *Яку позицію щодо використання практики Європейського суду з прав людини зайняв Верховний Суд України. Чи використовує правові позиції Європейського Суду з прав людини для обґрунтування своїх рішень.*

Методичні рекомендації. Використовуючи сайт Верховного Суду, вказаний у переліку Інформаційних ресурсів проаналізуйте постанови Верховного Суду України, постановлені в порядку особливого провадження. Прочитайте текст цих рішень і виявіть: 1) чи є посилання на практику ЄСПЛ у цих рішеннях. Якщо такі посилання є, то зафіксуйте, чи вони абстрактні, чи ВСУ посилається на конкретне рішення ЄСПЛ і на його пункт. Проаналізуйте, чи узгоджується прийняте ВСУ рішення з правовою позицією ЄСПЛ, на яку він посилається, або з існуючою позицією ЄСПЛ, на яку не посилається ВСУ.

4. *Проаналізуйте запропоновані рішення ЄСПЛ та знайдіть у них ті правові позиції, які можна вважати джерелом кримінального та кримінального процесуального права в Україні, а саме:*

- 1) *Справа «Дрелінгас проти Литви» від 12 березня 2019 року;*
- 2) *Справа «Володіна проти Росії» від 9 жовтня 2019 року;*
- 3) *Справа «Петухов проти України» (№ 2)» від 12 березня 2019 року;*
- 4) *Справа «Мякотін проти України» від 11 грудня 2019 року;*
- 5) *Справа «Раманаускас проти Литви (№ 2)» від 20 лютого 2018 року;*
- 6) *Справа «Швидка проти України» від 30 жовтня 2014 року;*
- 7) *Справа «Барсукови проти України» від 26 лютого 2015 року;*
- 8) *Справа «Акопян проти України» від 5 вересня 2014 року;*
- 9) *Справа «Анатолій Руденко проти України» від 17 липня 2017 року.*

Методичні рекомендації. Прочитайте повний текст кожного із запропонованих у переліку рішень ЄСПЛ. Виявіть яких інститутів кримінального права стосуються чи не стосуються правові позиції ЄСПЛ.

5. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі «Лучанінова проти України» від 9 червня 2011 року та визначте, який саме принцип тлумачення Конвенції був застосований у даній справі та охарактеризуйте його зміст.

6. Ознайомтесь із рішеннями ЄСПЛ: «К.Н. та інші проти Словаччини» від 7 квітня 2009 року та «Бандерський проти України» від 15 листопада 2007 року та дайте відповідь на питання, у чому саме полягало порушення принципу неілюзорності прав за Конвенцією?

7. На прикладі рішення ЄСПЛ «Котій проти України» від 5 березня 2015 року роз'ясніть, у чому полягає принцип пропорційності та необхідності у демократичному суспільстві в світлі тлумачення Конвенції.

8. Вкажіть норми Конвенції, які слугують втіленням принципу субсидіарної ролі Стразбурського Суду. Роз'ясніть зміст відповідного принципу.

9. На прикладі рішення ЄСПЛ «Серков проти України» від 7 липня 2011 року, розтлумачте зміст принципу юридичної визначеності.

10. Ознайомтесь із рішенням ЄСПЛ «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» від 8 липня 2004 року та роз'ясніть, що означає ефективний контроль на території іншої держави. Розкрийте зміст принципу екстериторіальності.

11. Розтлумачте поняття «доктрина живого дерева». З яким саме принципом тлумачення Конвенції пов'язана відповідна теорія?

Методичні рекомендації. З текстом запропонованих для вивчення рішень ЄСПЛ можна ознайомитись на сайті Верховної Ради України або Міністерства юстиції України, або офіційному сайті Європейського Суду з прав людини, вказаних у переліку Інформаційних ресурсів за відповідними посиланнями, або у переліку джерел до теми заняття.

Тема 2. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: урахування та використання практики ЄСПЛ.

Питання до семінарського заняття (6 год.):

Семінарське заняття 2.1:

1. Зміст та значення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному процесі та практиці Європейського суду з прав людини.
2. Гарантії прав особи на свободу та на особисту недоторканність.
3. Стан врегулювання порушених питань у нормах Кримінального процесуального кодексу України.
4. Процесуальні вимоги до правомірного позбавлення особи свободи.

Семінарське заняття 2.2.:

1. Безпідставна жорстокість і принизливе поводження з боку правоохоронних органів, заподіювані під час арешту і утримання під вартою, а також при особистому обшуку.
2. Неприпустимість застосування під час досудового розслідування, у процесі оперативно-розшукової діяльності методів сенсорної депривації («дезорієнтації» або «втрати чутливості»).

Семінарське заняття 2.3.:

1. Зміст поняття «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарань. Критерії розмежування катувань, нелюдського поведження і принижуючого гідність поведження.

2. Загальні питання міжнародно-правового регулювання заборони катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведження або покарання.

3. Особливості застосування та основні засади тлумачення права, закріпленого в ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

4. Питання прийнятності доказів, отриманих із порушенням ст. 3 Європейського суду з прав людини та адекватність покарання за порушення ст. 3 Конвенції.

Завдання для практичного заняття (4 год):

Під час самостійної підготовки здобувачі ступеня вищої освіти письмово вирішують запропоновані задачі. На занятті відбувається обговорення їх рішень та реферативних повідомлень.

Практичне заняття 2.1.

Під час самостійної підготовки здобувачі ступеня вищої освіти письмово вирішують запропоновані задачі. На занятті відбувається обговорення їх рішень та реферативних повідомлень.

Ситуативні завдання:

1. **Ознайомитися з текстом справ**, в яких Європейський суд з прав людини одноголосно постановив, що мали місце: низка порушень статті 3 Конвенції (заборона катування); низка порушень §§ 1 та 3 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканість).

Проаналізуйте вказані нижче рішення Суду та заповніть таблицю:

✓ Шморгунов та інші проти України (Shmorgunov and Others v. Ukraine, заяви № 15367/14 та 13 інших),

✓ Луценко та Вербицький проти України (Lutsenko and Verbytskyy v. Ukraine, заяви № 12482/14 та № 39800/14),

✓ Кадура та Смалій проти України (Kadura and Smaliy v. Ukraine, заяви № 42753/14 та № 43860/14),

✓ Дубовцев та інші проти України (Dubovtsev and Others v. Ukraine, заяви № 21429/14 та 9 інших).

✓ Воронцов та інші проти України (Vorontsov and Others v. Ukraine, заяви № 58925/14 та 4 інших).

Назва справи	Порушення статті 3 Конвенції (заборона катування)	Порушення статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканість)
<i>Шморгунов та інші проти України</i>		
<i>Луценко та Вербицький проти України</i>		
<i>Кадура та Смалій проти України</i>		
<i>Дубовцев та інші проти України</i>		
<i>Воронцов та інші проти України</i>		

2. Проаналізуйте судовий акт: «Макаренко проти України»: Затримання Заявника без рішення суду, а також необґрунтовано тривале тримання Заявника під вартою призвело до порушення Конвенції (ст. 5 Конвенції, заява № 622/11, від 30.01.2018 р.) .

Завдання:

1. Визначте тривалість періоду тримання під вартою;
2. Чим обґрунтовується застосування цього заходу;
3. За умовою вказаної справи, визначте альтернативні запобіжні заходи, що можна було б застосувати до Заявника. Обґрунтуйте відповідь.

Практичне заняття 2.2.

Під час самостійної підготовки здобувачі ступеня вищої освіти письмово вирішують запропоновані задачі. На занятті відбувається обговорення їх рішень та реферативних повідомлень.

Ситуативні завдання:

1. *Ознайомтесь із рішеннями ЄСПЛ у справах: «Гриненко проти України», рішення від 15.11.2012 р.,(заява № 33627/06), «Кушнір проти України» рішення від 11.12.2014 р., (заява № 42184/09), «Ічин та інші проти України», рішення від 21.12.2010 р., (заяви №№ 28189/04, 28192/04) та вишийте правові позиції Суду, які стосуються незаконного затримання заявників у відповідних справах.*

Методичні рекомендації. Готуючи відповідне завдання слід мати на увазі, що відповідно до практики ЄСПЛ важливим аспектом правового регулювання порядку затримання є визначення моменту затримання. У ст. 209 КПК України він формулюється так: «Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд з уповноваженою службовою

особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою». Незважаючи на позитивні зміни у законодавчому регулюванні порядку затримання особи, не відбулося суттєвих змін в практиці затримань осіб співробітниками правоохоронних органів. Наразі такі види порушень закону, як невизнане затримання, затримка в реєстрації затримання, затримання під вигаданим приводом, надалі залишаються типовими при затриманні. Також продовжується використання практики доставляння до органів досудового розслідування фактично затриманих осіб, які вважаються «запрошеними», або «відвідувачами», з відповідними записами у реєстраційних журналах. У таких випадках, якщо протокол затримання не складався, а особу відпустили із приміщення правоохоронного органу, куди її доставили, офіційно вважається, що затримання не відбувалося.

При цьому варто враховувати, що згідно практики ЄСПЛ право на свободу є, з точки зору Конвенції, надто важливим у «демократичному суспільстві», щоб допускати втрату особою можливості користуватися захистом Конвенції лише з тієї причини, що вона сама дозволить відповідним органам затримати себе. Затримання може становити порушення ст. 5 Конвенції, навіть якщо відповідна особа погодилася на те, щоб її затримали (див. рішення ЄСПЛ у справі «Осипенко проти України» (*Osyrenko v. Ukraine*) від 9.11.2010 р., заява № 4634/04 48.)

2. *На підставі аналізу практики Європейського Суду з прав людини з застосування ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод сформульте максимально повний перелік можливих форм діяння в складі злочину, передбаченого ст. 371 «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» КК України.*

Методичні рекомендації. Для виконання відповідного завдання доцільно звертатись до рішень ЄСПЛ, що розміщені на офіційному сайті Міністерства юстиції України.

3. *Ознайомтесь із рішенням ЄСПЛ у справах: «Харченко проти України», рішення від 10.02.2011 р., (заява № 40107/02), «Нечипорук і Йонкало проти України», рішення від 21.04.2011 р., (заява № 42310/04), «Луценко проти України», рішення від 3.07.2012 р., (заява № 6492/11), «Корнейкова проти України», рішення від 19.01.2012 р., (заява № 39884/05), «Руслан Яковенко проти України», рішення від 4.06.2015 р., (заява № 5425/11), «Чанєв проти України», рішення від 9.10.2014 р., (заява № 46193/13), «Волянник проти України» (*Volynuk v. Ukraine*) від 2.10.2014 р., (заява № 7554/10) та розкрийте зміст порушень застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо заявників, які встановив Суд.*

Методичні рекомендації. Щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту слід враховувати, що відповідний захід забезпечення кримінального провадження повинен охоплювати: внесення слідчому судді, суду клопотання про обрання запобіжного заходу; прийняття рішення про обрання запобіжного заходу та його оформлення; доведення рішення до відповідних осіб та складання необхідних документів; вжиття необхідних додаткових заходів, що впливають із суті обраного запобіжного заходу.

При чому відповідно до п. с ч. 1 ст. 5 Конвенції, законний арешт можливий за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення. ЄСПЛ вважає, що термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. ЄСПЛ також сформував два критерії визначення обґрунтованої підозри (правопорушення, у якому підозрюється затриманий, повинно бути закріплено у кримінальному законі держави; наявними повинні бути факти причетності особи до вчинення цього правопорушення). Вимога про те, що підозра повинна мати обґрунтовані підстави, є істотним елементом гарантії недопущення свавільного затримання й тримання під вартою. Крім того, за відсутності обґрунтованої підозри особу за жодних обставин не може бути затримано або взято під варту з метою примушення її зізнатися у злочині, свідчити проти інших осіб або з метою отримання від неї фактів чи інформації, які можуть слугувати підставою для обґрунтованої підозри (див. рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine) від 21.04.2011р., (заява № 42310/04).

4. Ознайомтесь із рішенням КСУ від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу). Розкрийте поняття незаконне поміщення у психіатричний заклад відповідно до національного законодавства та правових позицій ЄСПЛ щодо застосування п. е ч. 1 ст. 5 Конвенції.

Методичні рекомендації. Під час відповіді на поставленні питання слід мати на увазі, що ст. 5 Конвенції стосується усіх випадків позбавлення свободи, а не лише, наприклад, запобіжного заходу у вигляді арешту. Так, у справі «М. проти України» (M. v. Ukraine) від 19.04.2012 р., (заява № 2452/04), заявниця скаржилася за п. 1 ст. 5 Конвенції на порушення її права на свободу та особисту недоторканність під час кількох випадків госпіталізації до психіатричного закладу. У цій справі ЄСПЛ визнав, що мало місце порушення п. 1 ст. 5 Конвенції щодо другої, третьої та четвертої госпіталізації заявниці до психіатричного закладу.

Тема 3. Застосування практики ЄСПЛ та забезпечення права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.

Питання до семінарського заняття (6 год):

Семінарське заняття 3.1:

1. Загальні положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в кримінальному процесуальному аспекті.

2. Сфера застосування стандартів справедливого судового розгляду у кримінальному провадженні. Поняття «кримінального обвинувачення».

3. Право на доступ до суду та обмеження права на суд, як загальні та спеціальні гарантії права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.

Семінарське заняття 3.2.:

1. Забезпечення дотримання принципу верховенства права та основних його елементів у кримінальному провадженні.

2. Зміст принципу публічності судового розгляду, як одного з основних принципів ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

3. Дотримання принципу змагальності сторін кримінального провадження в контексті практики Європейського суду з прав людини.

Семінарське заняття 3.3.:

1. Безперешкодне надання доступу до правової допомоги в контексті практики Європейського суду з прав людини.

2. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі та привілеї проти самовикриття, як окрема гарантія ст. 6 Конвенції.

3. Забезпечення права на захист:

- право бути негайно і детально, зрозумілою мовою поінформованим про підстави обвинувачення;

- право захищати себе самостійно або обрати захисника на власний розсуд;

- право на зібрання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні;

- право на оскарження дій чи бездіяльності слідчого, прокурора.

Завдання для практичного заняття (2 год):

Під час самостійної підготовки здобувачі ступеня вищої освіти письмово вирішують запропоновані задачі. На занятті відбувається обговорення їх рішень та реферативних повідомлень.

Ситуативні завдання:

1. Розгляньте та охарактеризуйте загальні та специфічні гарантії права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.

2. Охарактеризуйте як у практиці Європейського суду з прав людини тлумачаться критерії неупередженості та незалежності суду.

3. Назвіть критерії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, які зобов'язують забезпечення права на використання послуг перекладача.

4. Назвіть критерії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на безоплатну правову допомогу.

5. Керуючись рішеннями Європейського суду з прав людини та на підставі аналізу ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод охарактеризуйте принцип змагальності сторін кримінального провадження, заповнивши таблицю:

Назва справи	Сторона обвинувачення	Сторона захисту
<i>Ознаки змагальності</i>		
<i>Суб'єкти змагального процесу</i>		
<i>В яких процесуальних (слідчих) діях проявляється змагальність сторін на стадії досудового розслідування</i>		
<i>Які нормами Кримінального процесуального кодексу України демонструють дотримання принципу змагальності в кримінальному провадженні</i>		
<i>Як дотримується принцип змагальності при обранні запобіжного заходу</i>		
<i>Охарактеризуйте принцип змагальності на стадії судового розгляду</i>		

6. Виконайте завдання:

Відповідно до ч. 10, ст. 290 КПК України: «Сторонам кримінального провадження надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів.

В Єдиному реєстрі судових рішень знайдіть справи в яких слідчий суддя задовільнив клопотання про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування стороні захисту. Проаналізувавши дані рішення дайте їм власну обґрунтовану оцінку, враховуючи позицію Суду щодо дотримання права мати достатній час і можливості для захисту.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Загальні положення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, особливості їх застосування в кримінальному провадженні.

I. Питання для самоконтролю:

1. Правила поширення юрисдикції Європейського Суду з прав людини.
2. Склад Європейського суду з прав людини.
3. Правові питання імплементації загально визнаних міжнародних стандартів та принципів кримінального провадження в галузі прав людини у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство.
4. Допустимість обмеження прав людини.
5. Поняття «тест на пропорційність» в аспекті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
6. Тлумачення положення «згідно з законом» в практиці Європейського Суду з прав людини.
7. Спори на підставі індивідуальних скарг, статус держави-відповідача під час судового розгляду.

II. Теми реферативних повідомлень:

1. Правові питання імплементації загально визнаних міжнародних стандартів та принципів кримінального провадження в галузі прав людини у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство.
2. Способи тлумачення Конвенції з прав людини та основоположних свобод, що використовуються у практиці Європейського суду з прав людини.
3. Місце Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і рішень Європейського Суду з прав людини в ієрархії джерел кримінального процесуального права України.
4. Місце рішень Європейського Суду з прав людини в механізмі перегляду судових рішень в Україні.

Тема 2. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: урахування та використання практики ЄСПЛ.

I. Питання для самоконтролю:

1. Право на свободу: обсяг і зміст,
2. позитивні і негативні обов'язки держави.
3. Окремі підстави обмеження свободи: відповідно до процедури, встановленої законом;
4. Матеріальні підстави обмеження свободи: виключний характер обмежень.
5. Процесуальні підстави обмеження свободи: підстави, постанови перед судом, право на оскарження, право на відшкодування.
6. Взаємозв'язок статей 5 і 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
7. Поняття мінімального рівня жорстокості. Заборона катувань та нелюдського поводження та принцип невислання.

II. Теми реферативних повідомлень:

1. Дефініція «арешту», «затримання», «позбавлення волі» в контексті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

2. Обов'язки держави, що впливають зі ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
3. Ознаки катування у рішеннях ЄСПЛ проти України.
4. Право осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження і повагу гідності, що властиве людській особистості.

Тема 3. Застосування практики ЄСПЛ та забезпечення права на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні.

I. Питання для самоконтролю:

1. Загальні гарантії права на справедливий судовий розгляд.
2. Право на доступ до суду.
3. Порядок отримання доказів в практиці Європейського суду з прав людини.
4. Визначення початку і закінчення строку досудового розслідування.
5. Забезпечення ефективного захисту у кримінальному провадженні.
6. Право на захист.
7. Право на правову допомогу.
8. Право на доступ до інформації у кримінальному провадженні.
9. Право на виклик та допит свідків.

II. Теми реферативних повідомлень:

1. Момент необхідності отримання правової допомоги у контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.
2. Сутність та зміст поняття справедливості в контексті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
3. Забезпечення справедливості судового розгляду шляхом дотримання процесуальних прав особи підозрюваного, обвинуваченого.
4. Забезпечення справедливого судового розгляду щодо неповнолітніх.

6. Індивідуальні завдання

Робочим навчальним планом при вивченні цієї навчальної дисципліни не передбачена підготовка здобувачами вищої освіти курсових робіт.

7. Методи навчання та контролю

Методи навчання

Словесні

Розповідь-пояснення використовується під час навчання здобувачів ступеня вищої освіти на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між здобувачем ступеня вищої освіти, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати здобувача на активізацію отриманих знань. Саме за допомогою їх викладач активізує діяльність здобувачів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками, є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

Наочні методи

Ілюстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

Практичні методи: вправи, аналіз нормативно-правових документів, складання документів. Ці методи не несуть нової навчально-пізнавальної інформації, а служать лише для закріплення, формування практичних умінь при застосуванні раніше набутих знань.

Навчальна робота під керівництвом викладача – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, вирішення тестів.

Методи контролю

Перевірка глибини засвоєння знань, рівня сформованості навичок та умінь здобувачів відбувається у формі поточного, проміжного та підсумкового видів контролю.

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань здобувачів і вміння застосовувати їх на практиці.

Проміжний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння здобувачами теоретичного і практичного матеріалу. Рівень практичних навичок оцінюється в процесі виконання здобувачами аналізу матеріалів кримінального провадження за тематикою дисципліни.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку після закінчення вивчення навчальної дисципліни. Структура білета передбачає два теоретичні питання і практичну задачу з усіх тем, передбачених програмою.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві (приклад)

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)			Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
Max 60 %			Max 40 %	
Тема 1	Тема 2	Тема 3	залік	Max 100%
20	20	20	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна та з урахуванням дистанцій

Під час занять використовуються: інтерактивні, мультимедійні проектори, комп'ютери планшети, інтерактивні дошки, програмне забезпечення, за допомогою якого проводяться дистанційні навчання з дисципліни тощо.

10. Перелік питань/завдань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. В яких випадках законне, з точки зору національного законодавства, позбавлення свободи, може бути свавільним з точки зору стандартів Конвенції.

2. Використання практики Європейського суду з прав людини при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

3. Від чого залежить кількість суддів, з яких складається Європейський суд з прав людини.

4. Встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, як підстава для перегляду судових рішень Верховним Судом України.

5. Забезпечення гарантії права на свободу та особисту недоторканність.
6. Дайте визначення нелюдського покарання у розумінні Європейського Суду з прав людини.
7. Дайте визначення покарання, що принижує гідність, особи у розумінні Європейського Суду з прав людини.
8. Доступ до правової допомоги у кримінальному провадженні.
9. Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень у кримінальному провадженні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.
10. Етапи провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом.
11. Забезпечення ефективного захисту у кримінальному провадженні.
12. Змагальність сторін кримінального провадження з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.
13. Забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності у кримінальному провадженні у контексті практики Європейського суду з прав людини.
14. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність
15. Забезпечення таємниці спілкування при здійсненні кримінального провадження з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.
16. Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те ж саме кримінальне правопорушення з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.
17. Збирання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні.
18. Збирання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні.
19. Категорії поводження, заборонені ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
20. Конвенційні стандарти доступу до правосуддя як принципу кримінального провадження.
21. Концепція «житла» в розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
22. Критерії «свавільного позбавлення волі» у практиці Європейського Суду з прав людини.
23. Дотримання критеріїв розумності строку у практиці Європейського суду з прав людини.
24. Недоторканість житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні України.
25. Забезпечення права недоторканність житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні.
26. Недоторканність права власності у кримінальному провадженні у контексті практики Європейського суду з прав людини.
27. Забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора та використання рішень Європейського суду з прав людини.
28. Підстави перегляду судових рішень Верховним Судом.
29. Повага до людської гідності у кримінальному провадженні
30. Поняття «кримінальне обвинувачення».

31. Забезпечення права бути негайно і детально поінформованим зрозумілою мовою про характер і причини висунутого обвинувачення.

32. Забезпечення права захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд.

33. Забезпечення права мати час і можливості, необхідні для підготовки захисту.

34. Забезпечення права на виклик та допит свідків у кримінальному провадженні.

35. Забезпечення права на доступ до інформації у кримінальному провадженні.

36. Забезпечення права на життя відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з урахуванням Європейського суду з прав людини: зміст та межі.

37. Забезпечення права на переклад у практиці Європейського суду з прав людини.

38. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність: зміст та межі у контексті практики Європейського суду з прав людини. Умови позбавлення свободи особи.

39. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини.

40. Правові підстави використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні.

41. Правові позиції Європейського Суду з прав людини щодо змісту принципу поваги до людської гідності як принципу кримінального провадження.

42. Практика Європейського суду з прав людини в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

43. Презумпція невинуватості та привілей проти самовикриття.

44. Принцип забезпечення права на свободу та особисту недоторканність та його складові у світлі стандартів Конвенції.

45. Принципи верховенства права та законності в кримінальному провадженні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

46. Професійні права адвоката та міжнародні стандарти адвокатської діяльності.

47. Професійні права адвоката у кримінальному провадженні у національному законодавстві.

48. Процесуальні повноваження Верховного Суду в кримінальному провадженні.

49. Публічність судового розгляду з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

50. Публічність судового розгляду та інтереси неповнолітніх.

51. Наслідки перегляду судових рішень Верховним Судом.

52. Забезпечення права рівності перед законом і судом у кримінальному провадженні в контексті практики Європейського суду з прав людини.

53. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело кримінального процесуального права України.

54. Роль захисника при обранні, зміні, скасуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час досудового розслідування.

55. Роль захисника при обранні, зміні, скасуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в судовому провадженні.

56. Роль Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини для національних правових систем.

57. Сфера застосування ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Умови втручання держави у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і кореспонденції.

58. Дотримання таємниці спілкування та невтручання у приватне життя у кримінальному провадженні.

59. Дотримання строків тримання під вартою з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

60. Що згідно з практикою Європейського Суду з прав людини слід розуміти під поняттям «згідно з процедурою, встановленою законом».

11. Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Конвенція. Міжнародний документ від 04.11.1950. 1950. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004

3. Загальна декларація прав людини. ООН. Декларація. Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015

4. Додатковий протокол до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб (ETS № 167): Протокол Ради Європи від 18 груд. 1997 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_335.

5. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (укр/рос): Протокол; Рада Європи від 08 лист. 2001 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_518.

6. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи (укр/рос): Протокол Ради Європи від 28 січ. 2003 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_687.

7. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах: Конвенція Ради Європи від 20 квіт. 1959 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_036.

8. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків (укр/рос): Конвенція Ради Європи від 28 трав. 1970 р. (№ ETS-70). *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_341.

9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання. ООН. Рада Європи.

Конвенція від 10 груд. 1984 р. № 995-085. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. ООН. Пакт. Міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3477-15>.

12. Про виконавче провадження: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1404-VIII. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1404-19>.

13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

14. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст.8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

15. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

16. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 25, ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

17. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 1. ст.2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.

18. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №35. Ст. 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>

19. Положення про порядок застосування електронних засобів контролю: наказ МВС України від 08.06.2017 № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17>

20. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання: постанова Кабінету Міністрів України №1363 від 28 грудня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF> Загальна декларація прав людини. ООН. Декларація. Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015

21. Порядок передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. №1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>

22. Постанова Верховного Суду України від 24 лист. 2016 р. у справі № 5328кс16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63392983>

23. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 року №223–558/0/4–13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>

24. Про утворення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 104. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP160104>

25. Рішення у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про відповідність Конституції України (конституційність) положень ст. 150 КПК України щодо тяжкості злочину (справа про врахування тяжкості злочину при застосуванні запобіжного заходу): рішення Конституційного Суду України від 08.07.2003 р. *Вісник Конституційного Суду України*. 2003. №3. Ст. 34.

26. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України: [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

27. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228. *Верховна Рада України: [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/228-2014-%D0%BF>.

28. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі: наказ Міністерства юстиції України від 21 груд. 2017 р. № 4125/5. *Верховна Рада України: [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1554-17>.

29. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України від 16 січ. 1998 р. № 43/98-ВР. *Верховна Рада України: [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/43/98-%D0%B2%D1%80>.

30. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. *Верховна Рада України: [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/776/97-%D0%B2%D1%80>.

31. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 квіт. 2020 р. № 258. *Верховна Рада України: [сайт]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/258-2020-%D0%BF>.

Додаткова література:

1. Бойко О.В. Право на справедливий судовий розгляд як конвенційний

стандарт кримінального провадження. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2020. № 43. С. 172–175.

2. Бойко О.В. Справедливість як категорія кримінального процесуального права. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 31–37.

3. Бойко О.В. Розумні строки кримінального провадження в практиці Європейського суду з прав людини. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2020. № 3 (43). С. 83–90

4. Білецька Л. М. Вмотивованість судових рішень у світлі практики Європейського суду з прав людини. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції: 1-й Харк. кримінал, процесуал. полілог: присвяч. 50-річчю каф. кримінал, процесу Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого та 85-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрНУ Ю. М. Грошевого (м. Харків, 16 груд. 2016 р.)* : [зб. ст.]. Харків: Право, 2017. С. 94–98.

5. Бутенко С. Ю. Забезпечення недоторканності житла у кримінальному процесі України через призму практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 1(23). С. 195–202.

6. Бущенко А. П. Застосування статей 3 та 5 Європейської конвенції з прав 28 людини в національній судовій практиці. Харківська правозахисна група. Х. : Права людини, 2007. 215 с.

7. Бущенко А. П. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А. П. Бущенко. Х.: Права людини, 2009. 412 с.

8. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні: навчально-практичний компендіум / І. В. Гловюк, М. М. Стоянов, В. А. Завтур. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 420 с.

9. Віткаускас Довидас, Диков Григорій. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської конвенції з прав людини. Посібник для юристів. Видання 2-ге, підготовлене Довидасом Віткаускасом. Рада Європи, 2018. 190 с.

10. Волошанівська Т. В. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в контексті європейських стандартів справедливого судового розгляду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2019. 252 с.

11. Гончаренко С. Методика викладання положень Європейської конвенції з прав людини і прецедентного права Європейського суду з прав людини у юридичних вищих навчальних закладах. *Право України*. 2011. № 7. С. 251–268.

12. Гловюк І. В. Тримання під вартою у судовому провадженні в суді І інстанції у контексті рішення «Ігнатов проти України». *Практика Європейського суду з прав людини як джерело національного права: матеріали круглого столу* (м. Дніпро, 24 листоп. 2017 р.); уклад.: д-р юрид. наук, доц. А. М. Кучук; канд. юрид. наук, доц. О. О. Орлова. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. С. 9–11.

13. Гловюк І. В. Проблемні питання застосування тримання під вартою у підготовчому судовому провадженні (у розрізі практики ЄСПЛ). *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Хмельницький, 2 берез. 2018 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. С. 245–

248.

14. Гловюк І. Пашковський М. Питання застосування статті 206 КПК України: затримання у транзитній зоні аеропорту. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: II Харк. кримінал, процесуал. полілог: присвяч. актуал. питанням застосування заходів забезпечення кримінал, провадження (м. Харків, 12 груд. 2019 р.) / редкол.: О. В. Капліна, В. І. Маринів, О. Г. Шило. Харків : *Право*, 2020. С. 70–72.

15. Гловюк І. В. Проблемні питання застосування положень статті 255 КПК України у контексті практики ЄСПЛ. *Протидія організованій злочинній діяльності*: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 30 берез. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 27–31.

16. Гловюк І. В. Резолютивна частина ухвали слідчого судді та право на справедливий суд. Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: матер. I Міжнар. наук.-практ. конф. (13 черв. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 40–44.

17. Гудима Д. Законність обмеження права на свободу й особисту недоторканність у практиці Страсбурзького суду. *Право України*. 2017. № 4. С. 55–65.

18. Довідник із застосування статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд. (кримінально-процесуальний аспект). 2013. 72 с.

19. Дроздов О. Наукові підходи до формування окремих підстав для перегляду судових рішень Верховним Судом України у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1(80). С. 113–129.

20. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. / Т. І. Дудаш. 3-тє, стереотипне. К.: Алерта, 2016. 488 с.

21. Дудаш Т. Особливості аргументування рішень Європейського суду з прав людини (до характеристики методологічних підходів). *Право України*. 2017. № 4. С. 86–96.

22. Дроздов О. М. Non bis in idem – європейський орієнтир для забезпечення сталості та єдності судової практики Верховним Судом (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Право України*. 2017. № 6. С. 110–132.

23. Дроздов О. М. Актуальні питання діяльності адвоката у кримінальному провадженні у Верховному Суді України (за матеріалами практики Європейського Суду з прав людини). *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матер. Всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. до 70-річчя д.ю.н., професора Ю. П. Аленіна (21 квіт. 2017 р., м. Одеса). Одеса: Юрид. л-ра, 2017. С. 111–115.

24. Завгородня К. В. Види актів Європейського суду з прав людини. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 2. С. 148–152.

25. Завгородня К. В. Застосування практики Європейського суду з прав людини з метою недопущення безпідставного обмеження стороною обвинувачення свободи та недоторканності особи під час досудового

розслідування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 305–315.

26. Завгородня К. В. Нормативно-правові підстави застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві України. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки*. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2014. № 4(1). С. 316–323.

27. Завгородній В. А. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 15(1). С. 19–22.

28. Завгородній В. А. Теоретичний інструментарій дослідження феномену впливу практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко*. 2019. № 1. С. 20–30.

29. Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у кримінальних провадженнях в Україні: навч.-метод. посібник / О.П. Горпинюк. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 224 с.

30. Збірник рішень у справах про заборону катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд.: В. С. Батиргарєєва, М. О. Соколенко, О. О. Хань та ін.]. Харків: Право, 2020. 842 с.

31. Збірник рішень у справах про право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд.: В. В. Сокурєнко, В. С. Батиргарєєва, О. С. Бакумов та ін.]. Харків: Право, 2020. 454 с.

32. Капліна О. В. Доктрина неминучого виявлення: витоки та практика ЄСПЛ. *Кримінальний процес і криміналістика: виклики часу: збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка* (24 січ. 2020 р., м. Львів) / орг. ком. В. Т. Нор, Н. Р. Бобечко, І. І. Когутич [та ін.]. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. С. 90–99.

33. Ковальчук С. О. Європейські правові стандарти подання, дослідження, оцінювання й використання речових доказів під час кримінального провадження. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*: зб. наук, пр. Одеса: Юрид. л-ра, 2014. Т. 15. С. 200–210.

34. Ковальчук С. О. Європейські правові стандарти формування в ході кримінального провадження допустимих речових доказів. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 16 / голов. ред. М. В. Афанасьєва; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: Юрид. л-ра, 2015. С. 309–321.

35. Ковальчук С. О. Очевидна недопустимість речових доказів у практиці ЄСПЛ (на прикладі справи «Лісіка проти Хорватії»). *Застосування рішень Європейського суду з прав людини у практиці вітчизняних судів: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу* (Івано-Франківськ, 9 груд. 2016 р.). Івано-Франківськ: видавник Голіней О. М., 2016. С.

73–77.

36. Короткевич М. Є., Пушкар П. В. Зміст обов'язку суду забезпечити дотримання права на свободу та особисту недоторканність у світлі практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 7. С. 40–48.

37. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / [А. В. Столітній, Ю. Г. Севрук, О. В. Сапін та ін.] ; за ред. А. В. Столітнього. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2019. 952 с.

38. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Наук-практ. посіб. / уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього; друге видання. К.: Норма права, 2020. 1504 с.

39. Кретьова І. Ю. Тлумачення права: доктрини, розвинуті Європейським судом з прав людини : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Х., 2015. 236 с.

40. Кулик М.Й. Дотримання прав особи, (екстрадиція) якої запитується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко. Науково-теоретичний журнал*. Випуск № 1(77). Сєверодонецьк, 2017. С. 204–214.

41. Кулик М.Й. Дотримання положень Європейської конвенції під час затримання особи. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування*: збірник матеріалів конференції. НАВС. Київ, 2017. С. 213–219.

42. Кучинська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини : монографія / О. П. Кучинська, Т. І. Фулей, Р. В. Бараннік. Ніжин : ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. 228 с.

43. Лоскутов Т. Аналіз окремих положень Кримінального процесуального кодексу України крізь призму європейських стандартів забезпечення прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 11. С. 91–95.

44. Майер Жене́в'єв. Щодо ролі судової системи у виконанні рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 6(202). С. 45–48.

45. Оверчук С. В. Обшук житла адвоката та приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність: прецедентна практика Європейського суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2018. № 2 (18). С. 1–53.

46. Окремі думки суддів ЄСПЛ у справі «Бедат проти Швейцарії» (щодо відповідальності журналіста за порушення таємниці кримінального провадження). *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2016. № 5. С. 41–46.

47. Особливості застосування рішень Європейського суду з прав людини при розгляді цивільних справ: навчальний посібник / У. Б. Андрусів, О. Б. Верба-Сидор, Ю. В. Верхола та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 404 с.

48. Панкевич О. Захист права на приватність: динаміка світоглядно-

методологічних основ (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Право України*. 2017. № 4. С. 66–75.

49. Параскева К. Трансформація ролі Європейського суду з прав людини у процесі судового нагляду за виконанням власних судових рішень: проблеми та перспективи. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 7. С. 42–48.

50. Пашковський М. І. Проблемні питання імплементації окремих міжнародних стандартів, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, в кримінально-процесуальне право / М. І. Пашковський. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу* (Одеса, 20-21 трав. 2011 р.). Т. 1. 2011. С. 317–319.

51. Пінто де Альбукерке Пауло. Окрема думка. Шлях до справедливості / Пауло Пінто де Альбукерке, переклад з англійської та французької В. А. Капліної, упорядник, авт. передмови О. В. Капліна. Харків: Право, 2020. 552 с.

52. Погорецький М. А., Погорецький М. М. Гарантії адвокатської таємниці у рішеннях Європейського суду з прав людини та їх імплементаційний вплив на кримінальне процесуальне законодавство України і правозастосовну практику. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 77–87.

53. Правові позиції Європейського суду з прав людини: аналітичний огляд / О. М. Дроздов, О. В. Дроздова; за заг. ред. О. М. Дроздова, М. С. Ковтун, В. І. Ковтуна. Харків: Видавничий будинок «Фактор», 2018. 624 с.

54. Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні: збірник рішень / Укладачі О. В. Авраменко, А. Я. Хитра, Р. М. Шехавцов. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 358 с.

55. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

56. Погорецький М. А., Погорецький М. М. Гарантії адвокатської таємниці у рішеннях Європейського суду з прав людини та їх імплементаційний вплив на кримінальне процесуальне законодавство України і правозастосовну практику. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 77–87.

57. Пушкар П. В. Посилення спроможності судової влади у виконанні рішень Європейського суду з прав людини: досвід держав-членів Ради Європи. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 6 (202). С. 41–45.

58. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. ред. В. С. Ковальського. Київ: Видавництво Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

59. Севастьянова Н.І. Звернення до Європейського суду з прав людини як реалізація права на правосуддя: монографія / Н. І. Севастьянова; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О.: Фенікс, 2012. 216 с.

60. Солодкий С.А. Інтереси правосуддя у практиці Європейського суду з прав людини та їх значення для правової системи України. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 9. С. 40–48.

61. Сорока О.О. Реалізація практики Європейського суду з прав людини у кримінальному праві України: дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2015. 254 с.

62. Тютюнник В. В. Вплив практики Європейського Суду з прав людини на розвиток інституту допустимості доказів у кримінальному процесі України. *Юрист України*. 2013. № 3. С. 82–87.

63. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посіб. для суддів / Т. І. Фулей. 2-ге вид., випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

64. Хабло О.Ю., Бойко О.В. Право на справедливий судовий розгляд у кримінальному судочинстві України: монографія.Київ: «Видавничий центр «Кафедра», 2022. 216 с.

65. Черноус Ю. М., Гвоздюк В. В. Засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1(19). С. 95–101.

Рішення Європейського суду з прав людини:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мала проти України» (Заява № 4436/07) від 03 лип. 2014 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_a23.

2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Суханов та Ільченко проти України» (Заяви № 68385/10 та 71378/10) від 26 черв. 2014 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_a16.

3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Заїченко проти України (№ 2)» (Заява № 45797/09) від 26 лют. 2015 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_a87.

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Котій проти України» (Заява № 28718/09) від 05 берез. 2015 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_a82.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Серіков проти України» (Заява № 42164/09) від 23 лип. 2015 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_a97.

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Устименко проти України» (Заява № 32053/13) від 29 жовт. 2015 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_b27.

7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Будан проти України» (Заява № 38800/12) від 14 січ. 2016 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_b06.

8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Поміляйко проти України» (Заява № 60426/11) від 11 лют. 2016 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_b28.

9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ігор Тарасов проти України» (Заява № 44396/05) від 16 черв. 2016 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_b63.

10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Марчук проти України» (Заява № 65663/12) від 28 лип. 2016 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_b59.

11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ТОВ «ФРІДА» проти України» (Заява № 24003/07) від 08 груд. 2016 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c83.
12. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кривенький проти України» (Заява № 43768/07) від 16 лют. 2017 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_d48.
13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шуст та Сидоренко проти України» (Заяви № 41385/06 та № 56391/11) від 23 берез. 2017 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c14.
14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» (Заяви № 846/16 та № 1075/16) від 22 трав. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c79.
15. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Барський проти України» (Заява № 62947/16) від 28 верес. 2017 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c08.
16. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Віктор Назаренко проти України» (Заява № 18656/13) від 03 жовт. 2017 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c65.
17. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Безбородов та інші проти України» (Заява № 69816/13) від 12 жовт. 2017 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c06.
18. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шестопалова проти України» (Заява № 55339/07) від 21 груд. 2017 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c61.
19. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Наконечний та інші проти України» (Заява № 34900/08) від 11 січ. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c20.
20. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Корнійчук проти України» (Заява № 10042/11) від 30 січ. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c53.
21. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Красюков та інші проти України» (Заява № 64181/09) від 03 трав. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c63.
22. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» (Заява № 63551/13) від 22 трав. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c87.
23. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» (Заяви № 846/16 та № 1075/16) від 22 трав. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c79.
24. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Аніфер проти України» (Заява № 48479/13) від 26 лип. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c88.
25. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Верхогляд та інші проти України» (Заява № 66356/10) від 08 лист. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e13.

26. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гармаш проти України» (Заява № 74163/13) від 08 лист. 2018 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c91.

27. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Віра Довженко проти України» (Заява № 26646/07) від 15 січ. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_d52.

28. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Григорьев проти України» (Заява № 32569/08) від 07 берез. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_d60.

29. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сержантов проти України» (Заява № 57240/14) від 11 лип. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e47.

30. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Швець проти України» (Заява № 22208/17) від 23 лип. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_d96.

31. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Полях та інші проти України» (Заява № 58812/15) від 17 жовт. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e71.

32. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Горбатюк проти України» (Заява № 1848/16) від 07 лист. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e60.

33. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Свердлик та Сіліверстов проти України» (Заяви № 57088/12 та № 1354/15) від 14 листопада 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e63.

34. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мельник проти України» (Заява № 28412/10) від 21 лист. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e84.

35. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сукачов проти України» (Заява № 14057/17) від 30 січ. 2020 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_f12.

36. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Філозофенко проти України» (Заява № 72954/11) від 09 січ. 2020 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e78.

37. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Єльник проти України» (Заява № 10444/13) від 06 лют. 2020 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e87.

38. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Іванко проти України» (Заява № 46850/13) від 05 берез. 2020 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_e80.

39. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гончарук та інші проти України» (Заява № 25837/18) від 04 черв. 2020 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_f13.

40. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Іващенко проти України» (Заява № 41303/11) від 10 верес. 2020 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_f33.

12. Інформаційні ресурси

<https://www.president.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Президента України.

<http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.

<http://www.kmu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.

<http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.

<http://www.court.gov.ua/vscourt> – офіційний веб-портал судової влади в Україні.

<http://www.gp.gov.ua> – офіційний веб-сайт офісу Генерального прокурора.

<http://www.minjust.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.

<http://www.reyestr.court.gov.ua> – єдиний реєстр судових рішень в Україні.

<http://www.nbuv.gov.ua> – офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.

<https://www.naiaau.kiev.ua> – офіційний веб-сайт Національної академії внутрішніх справ.

<https://hudoc.echr.coe.int> – офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини.

Професор
кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, доцент

Юлія СУХОМЛИН

Професор
кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, професор

Вікторія ЗАРУБЕЙ